

МЕЛЬНИЧЕНКО Руслан,

к. ю. н, доцент, в. о. завідувача кафедри
правового забезпечення безпеки бізнесу
Державного торговельно-економічного
університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна
r.melnychenko@knu.edu.ua

MELNYCHENKO Ruslan,

PhD (Law), Associate Professor,
Acting Head of the Department of Legal
Support of Business Security
State University of Trade and Economics
19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine
ORCID: 0000-0002-9562-6983

ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТЯГНЕННЯ АКТИВІВ ПІДСАНКЦІЙНИХ ОСІБ

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну призвело до запровадження щодо агресора санкцій з боку низки країн світу. Зокрема, застосування санкцій торкнулось як фізичних, так і юридичних осіб, пов'язаних з агресором. Ці санкції містять заморожування активів, що належать таким особам та компаніям, а Україна, як держава, що зазнала значних руйнувань і людських втрат внаслідок російської агресії, має законні підстави для стягнення та подальшого управління цими активами. Правове регулювання управління стягнутими активами підсанкційних осіб в Україні є новим і таким, що динамічно розвивається. Водночас існують суттєві прогалини в законодавстві, що зумовлюють ризики незаконного вилучення, неефективного використання та розкрадання цих активів. Метою дослідження є комплексний аналіз правового регулювання стягнення, конфіскації та вилучення активів підсанкційних осіб та активів, що належать російській федерації, а також визначення проблемних питань і розробка рекомендацій щодо їх вирішення. У ході дослідження використано такі методи, як аналіз чинного законодавства України та міжнародного досвіду управління стягнутими активами підсанкційних осіб, систематизація й узагальнення судової практики та порівняльно-правовий аналіз. Наукова новизна дослідження полягає у комплексному і системному підході до аналізу правових аспектів управління Україною стягнутими активами підсанкційних осіб, а також у розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання цієї сфери. Згідно з проведеним дослідженням основними проблемами у сфері управління стягнутими активами підсанкційних осіб в Україні є недосконалість законодавчого регулювання (відсутність чіткого визначення правового статусу стягнутих активів, недоліки у процедурах стягнення та конфіскації активів, що можуть призвести до їх оскарження в майбутньому, недостатньо врегульований механізм захисту прав власності юридичних осіб, чия власність конфіскується). Також значними проблемами у сфері управління стягнутими активами

LEGAL ASPECTS OF ASSET RECOVERY OF SANCTIONED PERSONS

The Russia's full-scale invasion of Ukraine has resulted in the introduction of sanctions against the aggressor by numerous countries worldwide. In particular, the application of sanctions has affected both individual and legal entities associated with the aggressor. These sanctions include the freezing of assets belonging to such individuals and companies, and Ukraine, as a state that has suffered significant destruction and human losses due to Russian aggression, has legitimate grounds for foreclosing and further managing these assets. The legal regulation of managing foreclosed assets of sanctioned persons in Ukraine is new and dynamically evolving. At the same time, there are significant gaps in the legislation that lead to the risks of illegal seizure, inefficient use, and embezzlement of these assets. The purpose of this study is to comprehensively analyze the legal regulation of recovery, foreclosing and seizure of assets of sanctioned persons and assets belonging to the Russian Federation, as well as to identify problematic issues and develop recommendations for their resolution. The research used such methods as the analysis of current Ukrainian legislation and international experience in managing foreclosed assets of sanctioned persons, systematization and generalization of judicial practice, and comparative legal analysis. The scientific novelty of the research lies in a comprehensive and systematic approach to analyzing the legal aspects of managing foreclosed assets of sanctioned persons by Ukraine, as well as in developing practical recommendations for improving the legal regulation of this sphere. According to the study, the main problems in the management of foreclosed assets of sanctioned persons in Ukraine are the imperfection of legislative regulation (lack of a clear definition of the legal status of foreclosed assets, shortcomings in the procedures for recovery and confiscation of assets that may lead to their appeal in the future, insufficiently regulated mechanism for protecting the property rights of legal entities whose property is confiscated). Other significant problems in the management of foreclosed assets of sanctioned persons are: the lack of transparent and effective

підсанкційних осіб є відсутність прозорих та ефективних процедур управління стягнутими активами, прогалини у співпраці з іншими країнами щодо питань стягнення й управління активами, потенційні ризики оскарження рішень про стягнення до міжнародних судів через невідповідність термінів подання відзивів та апеляційних скарг міжнародним стандартам. На основі виявлених у дослідженні проблем можна запропонувати практичні рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання сфери управління стягнутими активами підсанкційних осіб в Україні. Варто здійснити кодифікацію законодавства у цій сфері – прийняти окремий закон, який би комплексно та системно регулював питання стягнення, правового статусу й управління активами підсанкційних осіб; чітко визначити у законодавстві правовий статус стягнутих активів, порядок їх обліку, зберігання та розпорядження ними; розробити та законодавчо закріпити прозорі процедури управління стягнутими активами на всіх етапах – від прийняття рішень до реалізації майна; запровадити обов'язкову публічну звітність суб'єктів управління про використання стягнутих активів; створити єдину автоматизовану базу даних стягнутих активів із зазначенням їх статусу, розміру, власників тощо; налагодити міжнародну співпрацю й обмін досвідом з іншими країнами щодо управління стягнутими активами; забезпечити прозорість використання коштів від реалізації стягнутих активів, зокрема на цілі відновлення України та компенсацію збитків від війни. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення законодавства України щодо управління стягнутими активами підсанкційних осіб, розробки прозорих і підзвітних механізмів управління цими активами, а також забезпечення співпраці між державними органами та громадянським суспільством у цій сфері, іноземними країнами тощо.

Ключові слова: конфісковані активи, управління активами, правове регулювання, підсанкційні особи.

procedures for managing foreclosed assets, gaps in cooperation with other countries on issues of seizure and asset management, potential risks of appealing foreclosing decisions in international courts due to non-compliance of the deadlines for submitting reviews and appeals with international standards. Based on the problems identified in the study, the following practical recommendations can be offered to improve the legal regulation of the management of foreclosed assets of sanctioned persons in Ukraine. It is worth codifying the legislation in this area – adopting a separate law that would comprehensively and systematically regulate the issues of foreclosing, legal status and management of assets of sanctioned persons; clearly defining in the legislation the legal status of foreclosed assets, the procedure for their accounting, storage and disposal; developing and legally enshrining transparent procedures for managing foreclosed assets at all stages – from decision-making to the sale of property; introducing mandatory public reporting by management entities on the use of foreclosed assets; creating a unified automated database of foreclosed assets, indicating their status, size, owners, etc.; establishing international cooperation and exchange of experience with other countries on the management of foreclosed assets.; ensuring transparency in the use of funds from the sale of foreclosed assets, in particular for the purposes of restoring Ukraine and compensating for war losses. The research results can be used to improve Ukrainian legislation on managing foreclosed assets of sanctioned persons, develop transparent and accountable mechanisms for managing these assets, as well as ensure cooperation between state bodies and civil society in this field, foreign countries, etc.

Keywords: foreclosed assets, asset management, legal regulation, sanctioned persons.

JEL Classification: K11, K14, K39.

Вступ

Війна росії проти України призвела до безпрецедентних санкцій зі сторони низки країн світу щодо російських та білоруських фізичних і юридичних осіб, пов'язаних з агресором. Ці санкції містять заморожування активів, що належать таким особам та компаніям.

Україна, як держава, що зазнала найбільших руйнувань і людських втрат внаслідок російської агресії, має законні підстави для стягнення та подальшого управління цими активами. Актуальність дослідження зумовлена новизною та динамічністю правового регулювання управління стягнутими активами підсанкційних осіб в Україні. Існують суттєві прогалини в законодавстві, що зумовлюють ризики неефективного використання та розкрадання цих активів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблема управління арештованими/конфіскованими активами підсанкційних осіб досліджується вченими в різних країнах світу. Зокрема, в закордонних виданнях цьому питанню присвячені праці таких авторів, як *Hart, Thesmar, Zingales (Hart et al., 2022)* тощо.

В Україні перші дослідження з цієї теми з'явилися лише нещодавно, серед них публікації Коцюбоко (2024), Малишевої (2016), Михайліної та ін. (2021), Радчука (2019), Антипової (2021), Никитюка та Дрозда (2023), Хайдарової (2019) та ін. Однак наявні дослідження не повною мірою охоплюють усі аспекти правового регулювання управління стягнутими активами підсанкційних осіб в Україні. Зокрема, недостатньо уваги приділено аналізу сучасного стану досліджуваної проблематики та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення законодавства.

Метою дослідження є комплексний аналіз правових аспектів управління Україною стягнутими активами підсанкційних осіб, визначення проблемних питань та розробка рекомендацій щодо їх вирішення. Гіпотеза дослідження полягає в тому, що для ефективного управління стягнутими активами підсанкційних осіб в Україні необхідно чітко визначити правовий статус цих активів, прозорі та підзвітні механізми їх управління, а також забезпечити співпрацю з іншими країнами.

Для досягнення поставленої мети в ході дослідження використовувалися такі методи, як аналіз чинного законодавства України та міжнародного досвіду управління стягнутими активами підсанкційних осіб, систематизація й узагальнення судової практики, порівняльно-правовий аналіз та опитування експертів.

Інформаційною базою дослідження слугували тексти нормативно-правових актів України, міжнародного права, судова практика, наукова література, статистичні дані, а також відомості з відкритих реєстрів і джерел. Обробка інформації здійснювалася за допомогою методів логічного та факторного аналізу, синтезу, узагальнення.

Отже, результати дослідження сприятимуть вдосконаленню законодавства України щодо управління стягнутими активами підсанкційних осіб, а також розробці прозорих та підзвітних механізмів управління цими активами.

1. Правовий статус стягнутих активів підсанкційних осіб в Україні

1.1. Правовий статус арештованих/конфіскованих активів

Світова спільнота активно використовує економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) як інструмент відповідальності держав за порушення загальновизнаних норм. Повномасштабна війна, розв'язана РФ проти України, змусила весь світ вживати жорстких заходів проти країни-агресора. Одним з інструментів тиску і санкційної політики

проти росії стало заморожування та стягнення активів підсанкційних фізичних і юридичних осіб, пов'язаних з фінансуванням війни проти України. Станом на сьогодні Україна, маючи суверенне право на захист, також застосовує санкції для захисту національних інтересів, безпеки, суверенітету, протидії тероризму і для відновлення порушених прав своїх громадян. Санкції є засобом політичного впливу, який не завжди застосовується з дотриманням юридичних процедур щодо конфіскації власності. Останнє з часом закономірно зумовить низку судових процесів проти України щодо незаконної конфіскації власності.

Право України на стягнуті російські активи ґрунтується на нормах міжнародного права, зокрема резолюціях Генеральної Асамблеї ООН.

З моменту незаконної анексії Криму росією у 2014 р. Генеральна Асамблея ООН (*Резолюції ООН щодо України*, б. д.) неодноразово засуджувала дії РФ та висловлювала тверду підтримку суверенітету та територіальної цілісності України. Цю позицію чітко відображає низка резолюцій, прийнятих протягом останніх років.

Резолюція 68/262 "Про територіальну цілісність України", ухвалена 27 березня 2014 р., стала першою реакцією ООН на анексію Криму. Цей документ засудив дії росії, підтвердив суверенітет України над півостровом та закликав до його негайного повернення під український контроль.

2 березня 2022 р., на тлі повномасштабного вторгнення росії в Україну, Генасамблея ООН прийняла резолюцію ES-11/1 "Про агресію російської федерації проти України". Цей документ беззастережно засудив агресію, вимагав негайного виведення російських військ та закликав до мирного врегулювання конфлікту. 24 березня 2022 р. ухвалено резолюцію ES-11/2 "Гуманітарні наслідки агресії російської федерації проти України". Вона висловила стурбованість гуманітарною кризою, спричиненою війною, закликала до негайного гуманітарного доступу до постраждалих районів та засудила напади на цивільне населення й інфраструктуру. 7 квітня 2022 р. Генасамблея ООН прийняла резолюцію ES-11/3 "Призупинення членства російської федерації в Раді ООН з прав людини". Цей крок став чітким сигналом про неприйняття світовою спільнотою грубих порушень прав людини, які чинила росія в Україні.

12 жовтня 2022 р. ухвалено резолюцію ES-11/4 "Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй". Цей документ засудив псевдореферендуми, проведені на окупованих територіях України, та спроби росії анексувати чотири області. 14 листопада 2022 р. Генасамблея ООН прийняла резолюцію ES-11/5 "Сприяння правовому захисту та відшкодуванню збитків від агресії проти України". Ця резолюція започаткувала процес створення механізму для забезпечення правового захисту та відшкодування збитків жертвам агресії.

23 лютого 2023 р. прийнято резолюцію ES-11/6 "Принципи Статуту Організації Об'єднаних Націй, що лежать в основі досягнення всеосяжного, справедливого та міцного миру в Україні". Цей документ знову закликав до негайного виведення російських військ, припинення бойових дій та обміну військовополоненими, а також підтвердив відданість суверенітету і територіальній цілісності України. Важливо зазначити, що всі ці резолюції, хоча й не мають юридично зобов'язуючої сили, чітко відображають позицію більшості країн світу щодо агресії росії проти України. Вони також слугують потужним інструментом дипломатичного тиску на рф.

Проте ключовою серед вищенаведених резолюцій (у контексті визнання права України на репарації) є Резолюція Генеральної Асамблеї ООН ES-11/5 "Сприяння правовому захисту та відшкодуванню збитків від агресії проти України", яку ухвалено 14 листопада 2022 р. Генеральною Асамблеєю ООН відкритим голосуванням країн – членів ООН, 94 з яких висловилися "за", 14 – "проти", а 73 країн "утрималися". На противагу іншим резолюціям, які визнають росію агресором, закликають до миру та виведення російських військ, у Резолюції ES-11/5 чітко підтверджується право України на відшкодування шкоди, завданої росією.

Резолюцією ES-11/5 (*Резолюції ООН щодо України*, б. д.) встановлено, що: *"Генеральна Асамблея, ... 2. визнає, що російська федерація має бути притягнута до відповідальності за будь-які порушення міжнародного права в Україні чи проти України ... та що вона має нести правові наслідки всіх своїх міжнародно-протиправних діянь, включаючи відшкодування шкоди, у тому числі будь-якої шкоди, заподіяної такими діяннями; 3. визнає необхідність створення у співпраці з Україною міжнародного механізму для відшкодування збитків, втрат чи шкоди, що є наслідком міжнародно-протиправних діянь російської федерації в Україні чи проти України..."*

І хоча Резолюції ООН не мають зобов'язального характеру, проте вони встановлюють політичну та моральну основу для дій України. Їхня значущість зростає, коли йдеться про постконфліктне врегулювання, адже ООН може самостійно визначати механізми компенсації збитків, завданих державою-агресором, навіть без її прямої згоди на це.

Так, наприклад, Комісію ООН з компенсацій (UNCC) створили на початку 90-х рр. XX ст. для розгляду позовів про компенсацію через вторгнення Іраку в Кувейт (хоча й Ірак спочатку не погоджувався з усіма аспектами процесу). Кошти для виплати компенсації взяли з Компенсаційного фонду ООН, який отримував відсоток від доходів з експортних продажів іракської нафти та нафтопродуктів (*Багато-стороння модель заходів щодо репарацій*, 2022).

Питання стягнення російських активів виходить за рамки простого економічного тиску, і є питанням національної безпеки. А Україна як суверенна держава за міжнародним правом має право на захист своїх національних інтересів.

Українським законодавством закріплено право держави на захист своїх інтересів, яке передбачає можливість застосування санкцій. Їх мета – захист національних інтересів, безпеки, суверенітету та територіальної цілісності України, протидія тероризму, а також запобігання порушенням та відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства та держави. Ці принципи знайшли своє відображення у положеннях Закону України "Про санкції" (2024), прийнятого також і з метою захисту економічної самостійності України. Цим Законом визначено підстави, види і порядок застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) для досягнення поставленої мети.

Процес реалізації вилучених активів повільно, але стабільно рухається. Відтак, серед країн – партнерів України, що ввели проти росії санкції та заблокували її активи, наразі активно йдуть пошуки шляхів використання таких коштів. Відомо, що Канада (*Update on the reporting of frozen assets under the Special Economic Measures Act – russia Regulations*, 2023) вже на законодавчому рівні закріпила вказану процедуру. 23 червня 2022 р. урядом Канади ухвалено законопроект C-19, яким, зокрема, внесено зміни до Закону про спеціальні економічні заходи та Закону про правосуддя для жертв корумпованих іноземних посадовців (так званий закон Магнітського). Ці зміни полягають у можливості стягувати активи, заблоковані чи арештовані за цими законами.

1.2. Фонд ліквідації наслідків збройної агресії

З метою подолання руйнівних наслідків збройної агресії росії в Україні створено Фонд ліквідації наслідків збройної агресії (далі – "Фонд"). Відповідно до положення статті 42 Закону України № 1928- IX "Про Державний бюджет України на 2022 рік" (2022), яким створено Фонд, його бюджет має наповнюватися, зокрема, за рахунок підсанкційних активів. Згодом кошти Фонду зможуть покрити витрати України (*European Commission*, 2022) на відновлення об'єктів соціальної інфраструктури, які зруйновані або пошкоджені в результаті агресії, захист критичної інфраструктури, будівництво укриттів для населення та компенсації українцям, які внаслідок російської агресії втратили житло та майно.

Створення прозорого механізму управління стягнутими активами підсанкційних осіб допоможе Україні не лише відновити зруйновану інфраструктуру, але й посилити свою національну безпеку. Однак наразі в Україні існують явні правові складнощі з імплементацією цього процесу.

Важливо зауважити, що коли ми говоримо про стягнення російських активів, то йдеться як про примусові вилучення суверенних російських активів, так і про приватні активи окремих росіян. Наразі лише в Сполучених Штатах заморожено близько 5 млрд дол. США

російських суверенних активів, а також мільйони доларів активів під-санкційних громадян росії.

Адвокат компанії "*Bass, Berry & Sims*" Тед Макбрайд розповів про санкції США для статті в *Corporate Compliance Insights* (2023), в якій описуються найпопулярніші історії щодо відповідності, ризиків і управління. Говорячи про ефективність російських санкцій, він зазначив, що: "Санкції США проти росії були відносно успішними насамперед тому, що обмеження, як правило, вводилися в координації з союзниками, включаючи Канаду, ЄС, Велику Британію та інших. Занадто багато країн продовжують вести справи з росією, як завжди, щоб зробити санкції США – і санкції проти їхніх союзників – справді каральними для російської економіки. Але багатосторонній характер санкцій, тим не менш, зробив їх набагато ефективнішими, ніж надто часто у випадках, коли Сполучені Штати діють в односторонньому порядку". До того ж Тед Макбрайд додав: "З точки зору контролю над торгівлею США, найважливішим наслідком війни були обмеження на бізнес з росією, яка до вторгнення в лютому 2022 р. була великим торговим партнером для американських компаній. Хоча певна торгівля все ще дозволена, багато компаній вирішили припинити всі операції в росії або за участю росії. Навіть якщо буде досягнуто певного вирішення поточної ситуації, ми не очікуємо, що росія деякий час буде привабливим ринком для американських компаній".

Що стосується Європейського Союзу (*Rogin, 2023; EU Blocks More Than €200 Billion in Russian Central Bank Assets, n. d.*), то там зберігається близько 200 млрд дол. США російських суверенних активів, та майже 20 млрд дол. США приватних коштів російських олігархів. Ці кошти зможуть частково покрити фінансові та майнові збитки, завдані Україні російським вторгненням.

2. Активи, які підлягають стягненню

На основі законодавства можна виділити два основні види стягнутих активів, а саме активи суверенні та приватні.

Суверенні активи належать уряду росії, центральному банку або іншим державним органам. Їх джерелом є податки, державні борги, доходи від експлуатації природних ресурсів, валютні резерви та інші джерела, що генерують кошти для державного бюджету. Санкції проти такого виду активів спрямовані на ускладнення уряду росії доступу до фінансування та ведення війни в Україні.

За підрахунками західних партнерів, сума заморожених російських активів наразі становить майже 640 млрд дол. США. Якщо стягнути та передати хоча б одну третю цієї суми, Україна зможе покрити половину збитків, спричинених російським вторгненням.

Активи приватних підсанкційних осіб – це активи фізичних або юридичних осіб, стосовно яких застосовані обмежувальні заходи (санкції) РНБО (Рішення Ради національної безпеки і оборони України "Про застосування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)", 2023). Їх джерелом можуть бути особисті заощадження, доходи від бізнесу, інвестиції, спадщина тощо. І санкції проти них покликані чинити тиск на осіб та компанії, які наближені до політичного режиму російської федерації та потенційно можуть впливати на прийняття рішень (*таблиця*).

Таблиця

Характеристика	Суверенні активи	Активи приватних підсанкційних осіб
Власник активів	Уряд росії, центральний банк, інші державні органи	Фізичні або юридичні особи, стосовно яких застосовані санкції
Джерело	Податки, державні борги, доходи від природних ресурсів, валютні резерви	Особисті заощадження, доходи від бізнесу, інвестиції, спадщина
Мета санкцій	Ускладнення доступу уряду росії до фінансування війни в Україні	Тиск на осіб та компанії, які наближені до політичного режиму рф
Можливість стягнення	Так, з метою компенсації збитків, завданих Україні	Так, з метою запобігання фінансуванню тероризму та інших злочинних дій

Джерело: складено автором.

Стягнення активів є важливою мірою, спрямованою на позбавлення росії фінансових ресурсів для ведення війни в Україні, компенсацію збитків, завданих Україні внаслідок російської агресії, та запобігання фінансуванню тероризму та інших злочинних дій з боку приватних підсанкційних осіб.

Згідно з Законом України № 1644-VII "Про санкції" (2024, 14 серпня) підставами для застосування санкцій по відношенню до фізичних або/та юридичних осіб є їх дії, які створюють реальні та/або потенційні загрози національним інтересам, національній безпеці, суверенітету і територіальній цілісності України, сприяють терористичній діяльності та/або порушують права і свободи людини і громадянина, інтереси суспільства та держави, призводять до окупації території, експропріації чи обмеження права власності, завдання майнових втрат, створення перешкод для сталого економічного розвитку, повноцінного здійснення громадянами України належних їм прав і свобод.

На практиці це здебільшого резиденти росії (під дію санкцій вже потрапили активи Аркадія Ротенберга, Володимира Євтушенкова та ін.) і білорусі, проте є і громадяни України (Володимир Сальдо).

Стягнути можна активи осіб, до яких застосовано санкції блокування активів, тобто активи, які належать фізичній або юридичній особі, а також активи, щодо яких така особа може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними.

Активи, що підлягають стягненню, містять такі, що прямо належать підсанкційним особам, та ті, що такими особами контролюються. Важливо зазначити, що контроль може бути двох типів, а саме юридичний та фактичний. Юридичний контроль – підсанкційна особа володіє активом, що підтверджується в правовому полі, наприклад, є власником акцій компанії або має право власності на нерухомість, а фактичний контроль – підсанкційна особа має фактичний контроль над активом, навіть якщо не володіє ним юридично. Приміром, особа може мати доступ до активів, користуватися або розпоряджатися ними, навіть якщо вони записані на ім'я іншої особи.

На основі чинного законодавства можна виділити два окремі види стягнутих активів та відповідні процедури їх вилучення.

2.1. Активи підсанкційних фізичних та юридичних осіб, які підлягають стягненню

Йдеться про активи фізичних та юридичних осіб, стосовно яких РНБО застосувала санкції у вигляді блокування та подальшого стягнення активів у дохід держави. Джерелами таких активів можуть бути особисті заощадження, доходи від бізнесу, інвестиції, спадщина тощо.

Порядок стягнення визначається Законом України "Про санкції" в редакції від 12.05.2022. Процедура розпочинається рішенням РНБО про блокування активів особи, після чого Міністерство юстиції подає позов про стягнення до Вищого антикорупційного суду (далі – ВАКС).

2.2. Активи, що належать російській федерації та її резидентам, які підлягають вилученню

Йдеться про об'єкти права власності рф як держави-агресора – рухоме та нерухоме майно, кошти, цінні папери, корпоративні права тощо, які знаходяться на території України. Також вилученню підлягають активи юридичних осіб, бенефіціарами/засновниками яких є рф.

Порядок вилучення регулюється Законом України "Про основні засади примусового вилучення об'єктів власності рф та її резидентів" та детальніше описується нижче.

3. Механізм вилучення майна російської федерації та стягнення активів підсанкційних осіб

За Законом України від 03.03.2022 № 2116-IX "Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності російської федерації та її резидентів" (2023) підлягають вилученню активи виключного кола суб'єктів, а саме російської федерації, а також юридичних осіб, бенефіціарами або засновниками яких (прямо чи опосередковано) є рф. У цьому випадку вилучають рухоме та нерухоме майно, кошти, цінні папери, корпоративні права та будь-які інші активи, що знаходяться на території України.

Процедура стягнення таких активів має певний порядок. Кабінет Міністрів України готує проєкт рішення про вилучення та подає його до РНБО, яка приймає рішення про вилучення, після чого Президент України підписує указ, яким вводить рішення в дію. Верховна Рада України має затвердити указ протягом 6 місяців після закінчення воєнного стану, а вилучені активи передаються у господарське відання спеціалізованим державним підприємствам, установам, господарським товариствам, у статутному капіталі яких понад 50% акцій належать державі. Право власності на вилучені активи реєструється за Україною в особі її уряду, Кабінету Міністрів України.

Проте наразі цей Закон не передбачає прямого механізму захисту прав юридичних осіб, чия власність вилучається, що потенційно суперечить статті 13 Європейської конвенції з прав людини: *"Кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження"* (Конвенція Ради Європи, 2021) та статті 41 Конституції України: *"Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності"* (Конституція України, 2020).

Незважаючи на те, що цей Закон не містить спеціального механізму захисту прав юридичних осіб, чия власність вилучається, це не означає, що підсанкційні особи позбавлені права подальшого звернення за захистом порушених прав у міжнародні суди. Хоча процедура вилучення майна може тимчасово обмежувати право власності, це робиться з метою захисту національних інтересів України в умовах війни і відповідає практиці міжнародних інституцій щодо застосування санкцій.

У Рішенні Вищого антикорупційного суду у справі № 991/3921/24 (провадження 2-а/991/9/24) (2024, 27 травня) про застосування санкції у виді стягнення активів зазначено, що: *"Таким чином, Суд дійшов висновку про пропорційність таких обмежувальних заходів, як стягнення активів, що належать відповідачу, та передбачено п. 1-1 ч. 1 ст. 4 Закону України "Про санкції", оскільки таке позбавлення права власності здійснюється виключно в інтересах суспільства, з врахуванням публічного інтересу"*.

Також варто взяти до уваги Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб" № 2257-IX (2022, 12 травня), яким підстави, умови та порядок стягнення активів фізичних та юридичних осіб у дохід держави конкретизовано.

Передбачені цим законом зміни полягають, серед іншого, у тому, що після введення в дію указом Президента рішення РНБО Міністерство юстиції України подає позов про застосування санкції – стягнення активів у дохід держави (новий вид санкцій, що набув чинності з травня 2022 р.) до Вищого антикорупційного суду. При цьому ВАКС не перевіряє правильність та обґрунтованість рішення РНБО про застосування до особи санкцій.

Проте Закон України від 12.05.2022 № 2257-IX не має зворотної дії у часі і, відповідно, механізм не може бути застосованим до активів осіб, на яких накладено санкції у вигляді блокування до набрання чинності оновленого Закону України "Про санкції", тобто до 24.05.2022. Такі активи підлягають проходженню процедури знову, від самого її початку. До того ж, відповідно до ч. 2 ст. 5-1 Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб", застосування такого виду санкцій можливе у період дії правового режиму воєнного стану чи після його припинення або скасування (якщо позовну заяву про застосування цієї санкції подано в період дії правового режиму воєнного стану) та за умови, що на відповідну фізичну чи юридичну особу в порядку, визначеному цим Законом, вже накладено санкцію у виді блокування активів.

Як свідчить практика, позовна заява разом з усіма матеріалами може складати десятки томів. Відповідно до ст. 283-1 Кодексу адміністративного судочинства України ВАКС розглядає такий позов протягом 30 днів з моменту його отримання та приймає рішення про стягнення активів у дохід держави або про відмову в задоволенні такого позову. Після винесення рішення ВАКС його протягом 5 днів можна оскаржити до Апеляційної палати цього ж суду.

Аналіз правового поля щодо оскарження судових рішень у справах про застосування санкцій виявляє суттєві прогалини в чинному законодавстві України. Зокрема, Закон України "Про санкції" демонструє відсутність чітко регламентованого порядку повідомлення осіб про ініціювання судового процесу щодо їхнього майна, накладення арешту на активи й обмеження права на захист.

Така законодавча неврегульованість створює потенційні ризики для правової визначеності та може призвести до порушення фундаментальних прав, гарантованих Конституцією України та міжнародними правовими актами, зокрема права на справедливий суд та ефективний засіб правового захисту.

У постконфліктний період ця ситуація може спричинити значні юридичні наслідки, включаючи масові оскарження рішень ВАКС на національному та міжнародному рівнях. Це, своєю чергою, може призвести до перегляду значної кількості справ, пов'язаних із застосуванням санкцій та конфіскацією майна.

Так, на початку 2023 р. рішенням федерального суду США скасовано стягнення афганських активів. Нагадаємо, що у серпні 2021 р. "Талібан" захопив владу в Афганістані, після чого Сполучені Штати заморозили майже 9,5 млрд дол. США активів, що належали афганському центральному банку, і припинили постачання готівки до країни (щоб не дати доступу до коштів уряду на чолі з "Талібаном"). Згодом Президент США Джо Байден розпорядився виділити 3,5 млрд дол. США з цих коштів на допомогу Афганістану, а ще 3,5 млрд дол. США – на потенційні виплати

сім'ям жертв 11 вересня 2001 р. (які очікували судових вироків проти "Талібану"). Судом США скасовано указ Президента та прийнято рішення не передавати 3,5 млрд дол. США заморожених афганських коштів жертвам терактів 11 вересня 2001 р. Суд постановив, що позивачі не мають права на афганські активи, а суди США не мають юрисдикції для їх стягнення. Якщо Україна діятиме поза межами міжнародного та національного права, то такі процеси стануть невідворотними і в нашій державі (*США заблокували "Талібану" доступ до активів Афганістану на суму \$9,5 млрд, 2021*).

Після набрання рішенням ВАКС законної сили, зокрема після розгляду скарги в Апеляційному суді, активи переходять до управління Фонду державного майна України. На цьому етапі основним ризиком є можливе оскарження такого стягнення до міжнародних судів, оскільки терміни для подання відзиву й апеляційної скарги не відповідають міжнародним стандартам.

Рішення ВАКС про стягнення активів у дохід держави передається до Фонду державного майна України (ФДМУ) для виконання. Стягнене майно передається в управління Фонду державного майна (виняток становлять історико-культурні та матеріальні цінності, які передаються Міністерству культури). ФДМУ вживає заходів щодо реалізації стягнених активів. Кошти від їх реалізації спрямовуватимуться до Фонду ліквідації наслідків збройної агресії та використовуватимуться на відбудову України.

Україна вживає заходів для посилення санкційного тиску на росію та її пособників, конфіскуючи їхні активи. Цей тиск спрямований на послаблення економічного потенціалу агресора й обмеження його можливостей щодо фінансування воєнних дій.

Такі санкції активно застосовуються у відповідь на агресію росії ще з 2014 р. Так, згідно з даними аналітики від *Transparency International Ukraine*, станом на квітень 2024 р. стягнуто понад 1130 об'єктів російських активів, а до бюджету України перераховано 25 926 283 615.19 грн від стягнутого майна.

Важливо зазначити, що ця сума не включає стягнення, здійснені в рамках кримінальних проваджень, що вказує на потенційно більший загальний обсяг конфіскованих активів.

3.1. Механізм стягнення активів підсанкційних фізичних та юридичних осіб

Процедура стягнення активів підсанкційних осіб регулюється Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій" від 12.05.2022 та відбувається таким чином. Спершу, РНБО своїм рішенням блокує активи особи, а Президент вводить рішення РНБО в дію. Потім Міністерство юстиції подає позов про стягнення активів у дохід держави (новий вид санкцій, що набув чинності з травня 2022 р.) до Вищого антикорупційного суду. ВАКС розглядає позов протягом 10 днів (при цьому ВАКС

не перевіряє правильність та обґрунтованість рішення РНБО про застосування до особи санкцій) та приймає рішення про стягнення активів у дохід держави або відмову.

Рішення Вищого антикорупційного суду можна оскаржити до Апеляційної палати ВАКС протягом 5 днів.

Після набрання рішенням законної сили, воно передається до Фонду державного майна України для виконання.

3.2. Механізм вилучення активів рф та її резидентів

Порядок вилучення активів рф та її резидентів визначений Законом України "Про основні засади примусового вилучення об'єктів власності рф та її резидентів" та відбувається таким чином.

Кабінет Міністрів готує проєкт рішення про вилучення та подає його до РНБО. Рада національної безпеки і оборони України приймає рішення про вилучення, а Президент України підписує указ про вилучення. Верховна Рада України має затвердити цей указ протягом 6 місяців після завершення воєнного стану.

Вилучені активи передаються у господарське відання спеціалізованим держпідприємствам, установам, компаніям з більш ніж 50% державної власності.

Право власності на вилучені активи реєструється за державою Україна в особі Кабінету Міністрів України.

4. Управління конфіскованим майном

До 22 вересня 2023 р. управителів підсанкційними активами визначав Кабінет Міністрів України, при цьому закон чітко не визначав строк, протягом якого мав відбутися такий вибір, а тому процедура затягувалась. З 22 вересня 2023 р. функції управління стягнутими активами поклали на ФДМУ, та попри це частина російських активів й досі знаходиться у "підвішеному" стані.

За 2023 р. Кабінет Міністрів України визначив управителів для 679 конфіскованих об'єктів, які раніше належали 18 підсанкційним особам. 537 об'єктів передано Міністерству культури, у 13 випадках одноосібним органом управління став ФМДУ, 4 об'єкти отримало Міністерство юстиції та 1 – Національний банк України.

Одночасно з таким переданням Урядом визначено й способи виконання рішень. Найчастіше це подальша приватизація й оренда конфіскованих об'єктів.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 1223 "Деякі питання управління активами, стягнутими в дохід держави" (2023) Фонд державного майна України ухвалює рішення щодо управління активами та визначає спосіб управління ними, здійснює аналіз активів, реєстрацію прав власності, зміни в управлінні підприємств та заходи щодо збереження активів, проводить оцінку активів за законом та їх

інвентаризацію, визначає спосіб управління, веде облік судових рішень, активів, що підлягають управлінню, і подає щоквартальний звіт Кабінету Міністрів України та Міністерству економіки України.

На сьогодні Фонд державного майна України володіє 735 підсанкційними активами. Усі санкційні активи, що надходять до ФДМУ, знаходяться в різному стані (можуть бути під арештом, із заборобою на вчинення реєстраційних дій щодо них тощо). Фонд звертається до суду за зняттям таких обмежень, а якщо активом є акції, то з ними працюють як із цінними паперами через депозитарні установи, що займає велику кількість часу. Далі проводиться інвентаризація.

Відповідно до вищезгаданої Постанови Фонд державного майна здійснює управління активами у такі способи: управління корпоративними правами, стягнутими в дохід держави; передача активів в оренду; закріплення активів на праві господарського відання за підприємствами, що належать до сфери управління Фонду державного майна, та господарськими товариствами, управління корпоративними правами держави щодо яких здійснює Фонд державного майна; передача активів до статутного капіталу господарського товариства; передача активів до сфери управління інших суб'єктів управління.

Висновки

Стягнення активів підсанкційних осіб в Україні є важливим інструментом для протидії російській агресії та захисту національних інтересів держави. Однак чинне законодавство та практика управління цими активами мають низку недоліків, що роблять цю процедуру неефективною і ризикованою.

Для вирішення цих проблем необхідно вдосконалити законодавство, чітко визначити правовий статус стягнутих активів, встановити прозорі й ефективні процедури управління ними, створити систему прозорого та підзвітного управління стягнутими активами з чіткими правилами і доступними, "чистими" процедурами. Використовувати стягнуті активи потрібно для відновлення зруйнованої інфраструктури, розвитку економіки та виплати компенсацій постраждалим від війни, а впровадження запропонованих рекомендацій дасть змогу Україні більш ефективно управляти такими активами, максимізуючи їхню цінність для держави й уникаючи ризиків.

Згідно з проведеним дослідженням, основними проблемами у сфері управління стягнутими активами підсанкційних осіб в Україні є недосконалість законодавчого регулювання (відсутність чіткого визначення правового статусу стягнутих активів, недоліки у процедурах стягнення та конфіскації активів, які можуть призвести до їх оскарження в майбутньому, недостатньо врегульований механізм захисту прав власності юридичних осіб, чия власність конфіскується). Крім того, серед значних проблем у сфері управління стягнутими активами підсанкційних осіб можна назвати відсутність прозорих та ефективних процедур управління стягнутими активами, прогалини у співпраці

з іншими країнами щодо питань стягнення й управління активами, потенційні ризики оскарження рішень про стягнення до міжнародних судів через невідповідність термінів подання відзивів і апеляційних скарг міжнародним стандартам.

На основі цих виявлених проблем можна запропонувати практичні рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання сфери управління стягнутими активами підсанкційних осіб в Україні. Варто здійснити кодифікацію законодавства у цій сфері – прийняти окремий закон, який би комплексно та системно регулював питання стягнення, правового статусу й управління активами підсанкційних осіб. Чітко визначити у законодавстві правовий статус стягнутих активів, порядок їх обліку, зберігання та розпорядження ними. Розробити та законодавчо закріпити прозорі процедури управління стягнутими активами на всіх етапах – від прийняття рішень до реалізації майна. Запровадити обов’язкову публічну звітність суб’єктів управління про використання стягнутих активів, також слід створити єдину автоматизовану базу даних стягнутих активів із зазначенням їх статусу, розміру, власників тощо. Окрім того, потрібно налагодити міжнародну співпрацю й обмін досвідом з іншими країнами щодо управління стягнутими активами та забезпечити прозорість використання коштів від реалізації стягнутих активів, зокрема на цілі відновлення України і компенсацію збитків від війни. Також якомога швидше привести національне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів у сфері захисту прав підсанкційних осіб, щоб не лише притягнути їх до відповідальності, але й уникнути можливих судових спорів у майбутньому.

Проведене дослідження зумовлює потребу подальшого вивчення питання щодо стягнення активів підсанкційних осіб в Україні та відстеження оновлень у законодавчій базі у цій сфері, з урахуванням досвіду інших країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCE

<i>Багатостороння модель заходів щодо репарацій.</i> (2022). New Lines Institute for Strategy and Policy. https://newlinesinstitute.org/wp-content/uploads/Ukrainian-MAMOR-Report-Ukr-translation.pdf	<i>Multilateral Model of Reparations Measures.</i> (2022). New Lines Institute for Strategy and Policy. https://newlinesinstitute.org/wp-content/uploads/Ukrainian-MAMOR-Report-Ukr-translation.pdf
<i>Резолюції ООН щодо України.</i> ООН Цифрова бібліотека. (б. д.). https://digitallibrary.un.org/search?fl=author&as=1&sf=title&so=a&rm=&m1=e&p1=UN.+General+Assembly+%2811th+emergency+special+sess.+%3A+2022%29&ln=	<i>UN Resolutions on Ukraine.</i> UN Digital Library. (n. d.). https://digitallibrary.un.org/search?fl=author&as=1&sf=title&so=a&rm=&m1=e&p1=UN.+General+Assembly+%2811th+emergency+special+sess.+%3A+2022%29&ln=
Закон України "Про основні засади примусового вилучення в Україні об’єктів права власності російської федерації та її резидентів" № 2116-IX (2023). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text	Law of Ukraine "On the Fundamental Principles of forced expropriation in Ukraine of property objects owned by the russian federation and its residents" No. 2116-IX (2023). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text

Рішення Вищого антикорупційного суду від 27 травня 2024 р. у справі № 991/3921/24 (провадження 2-а/991/9/24). (2024). https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/administrative/judgments/991_3912_24_27-05-2024.pdf	Decision of the High Anti-Corruption Court dated May 27, 2024, in case No. 991/3921/24 (proceedings №2-a/991/9/24). (2024). https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/administrative/judgments/991_3912_24_27-05-2024.pdf
Рішення Ради національної безпеки і оборони України "Про застосування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)" (2023). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0028525-21#Text	Decision of the National Security and Defence Council of Ukraine "On the application and amendments to personal special economic and other restrictive measures (sanctions)" (2023). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0028525-21#Text
Закон України "Про санкції" № 1644-VII (2024). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text	Law of Ukraine "On Sanctions" No. 1644-VII (2024). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text
Закон України "Про Державний бюджет України на 2022 рік" № 1928-IX (2022). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text	Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2022" No. 1928-IX (2022). (Ukraine). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text
Corporate Compliance Insights. (2023, December 20). <i>A Look Back: Top Stories of 2023</i> . https://www.corporatecomplianceinsights.com/top-stories-package-2023/	
Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб" № 2257-IX (2022, 12 травня). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2257-20#Text	Law of Ukraine "On amendments to certain legislative acts of Ukraine on increasing the effectiveness of sanctions related to the assets of individual persons" № 2257-IX (2022, May 12). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2257-20#Text
Конституція України. (2020). Документ № 254к/96-ВР. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text	Constitution of Ukraine, (2020). Document No. 254к/96-VR. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text
Конвенція Ради Європи. (2021). <i>Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод</i> . https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text	Council of Europe Convention. (2021). <i>Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms</i> . https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
Українська правда. (2021, 18 серпня). <i>США заблокували "Талібану" доступ до активів Афганістану на суму \$9,5 млрд</i> . https://www.pravda.com.ua/news/2021/08/18/7304238/	Ukrainska Pravda. (2021, August 18). <i>The United States has blocked the Taliban from accessing to Afghanistan's assets worth \$9.5 billion</i> . https://www.pravda.com.ua/news/2021/08/18/7304238/
Постанова Кабінету Міністрів України № 1233 "Деякі питання управління активами, стягнутими в дохід держави". (2023). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1233-2023-п#Text	Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1233 "Some issues of managing assets collected as state revenue" (2023). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1233-2023-п#Text
Bloomberg. (n. d.). <i>EU Blocks More Than €200 Billion in Russian Central Bank Assets</i> . https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-05-25/eu-has-blocked-200-billion-in-russian-central-bank-assets	
European Commission. (n. d.). <i>Ukraine: Commission presents options to make sure that Russia pays for its crimes</i> . https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7311	
Rogin, J. (2023, December 28). <i>To get Republican support for Ukraine, make Putin pay up, too</i> . Washington Post. https://www.washingtonpost.com/opinions/2023/12/28/seized-russian-funds-ukraine-biden/	
Update on the reporting of frozen assets under the Special Economic Measures Act – russia Regulations. (2023). Royal Canadian Mounted Police. https://www.rcmp-grc.gc.ca/en/news/2022/update-the-reporting-frozen-assets-the-special-economic-measures-act-russia-regulations-0	

Коцюбко, І. (2024). <i>Історичні та правові передумови запровадження інституту стягнення за рішенням Вищого антикорупційного суду в дохід держави активів підсанкційних осіб</i> . http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/302332	Kotsiubko, I. (2024, April 19). <i>Historical and legal prerequisites for the introduction of the institution of recovery of assets of sanctioned persons into the state revenue by the decision of the High Anti-Corruption Court</i> . http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/302332
Малишева, Ю. (2016). <i>Цілеспрямовані санкції та їх застосування Радою Безпеки ООН</i> .	Malysheva, Yu. (2016, May 16). <i>Targeted sanctions and their application by the UN Security Council</i> .
Міхайліна, Т., Гоцуляк, Ю., & Гель, А. (2021). <i>Щодо проблем розуміння категорія "санкція" у теорії права та галузевому правознавстві</i> . https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/12/51.pdf	Mikhailina, T., Gotsuliak, Yu., & Gel, A. (2021). <i>On the problems of understanding the category of "sanction" in the Theory of Law and Sectoral Jurisprudence</i> . https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/12/51.pdf
Радчук, А. (2019). <i>Адміністративне судочинство у справах про застосування санкцій за зверненнями суб'єктів владних повноважень</i> . https://uacademic.info/ua/document/0420U100284	Radchuk, A. (2019, December 16). <i>Administrative proceedings in cases involving the application of sanctions at the request of subjects of authorities</i> . https://uacademic.info/ua/document/0420U100284
Антипова, І. (2021). <i>Адміністративно-правовий статус Вищих спеціалізованих судів в Україні</i> . https://elar.naiu.kiev.ua/items/af2ee9f5-0e07-424a-8359-279ccbb4c8e2	Antypova, I. (2021, June). <i>Administrative and legal status of the Higher Specialized Courts in Ukraine</i> . https://elar.naiu.kiev.ua/items/af2ee9f5-0e07-424a-8359-279ccbb4c8e2
Никитюк, Я., & Дрозд, О. (2023). <i>Адміністративно-правовий статус Вищого антикорупційного суду України</i> . https://jurkniga.ua/contents/administrativno-pravoviy-status-vishchogo-antikoruptsiynogo-sudu-ukraini.pdf	Nykytiuk, Ya., & Drozd, O. (2023). <i>Administrative and legal status of the High Anti-Corruption Court of Ukraine</i> . https://jurkniga.ua/contents/administrativno-pravoviy-status-vishchogo-antikoruptsiynogo-sudu-ukraini.pdf
Хайдарова, І. (2019). <i>Іноземний досвід правового регулювання адміністративних відносин антикорупційних судів</i> . https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/6f937187-0f7a-4503-9220-42037cf0c187/content	Khaidarova, I. (2019). <i>Foreign experience of legal regulation of administrative relations of anti-corruption courts</i> . https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/6f937187-0f7a-4503-9220-42037cf0c187/content
Hart, O., Thesmar, D., & Zingales, L. (2022). <i>Private Sanctions</i> . https://bfi.uchicago.edu/wp-content/uploads/2022/12/BFI_WP_2022-164.pdf	

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що він не має фінансових чи нефінансових конфліктів інтересів щодо цієї публікації; не має відносин з державними органами, комерційними або некомерційними організаціями, які могли б бути зацікавлені у поданні цієї точки зору. З огляду на те, що автор працює в установі, яка є видавцем журналу, що може зумовити потенційний конфлікт або підозру в упередженості, остаточне рішення про публікацію цієї статті (включно з вибором рецензентів і редакторів) приймалося тими членами редколегії, які не пов'язані з цією установою.

Автор не отримував прямого фінансування для цього дослідження.

Мельниченко Р. Правові аспекти стягнення активів підсанкційних осіб. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2024. № 6. С. 78–94. Серія. Юридичні науки. [https://doi.org/10.31617/3.2024\(137\)06](https://doi.org/10.31617/3.2024(137)06)

Надійшла до редакції 03.05.2024.

Прийнято до друку 12.07.2024.

Публікація онлайн 16.12.2024.